

Київський університет
імені Бориса Грінченка
Ягеллонський університет

KIJOWSKI UNIWERSYTET
IMIENIA BORYSA HRINCZENKI
UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI

PATRIMONIUM

STUDIA Z HISTORII NOWOŻYTNEJ
W EUROPIE ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

TOM I

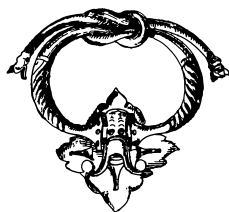
WCZESNONOWOŻYTNY CZŁOWIEK:
PRZESTRZEŃ — WŁADZA — PRAWO
W XVI–XVIII WIEKU

Redakcja
Witalij Mychałowski i Jarosław Stolicki

LAURUS
HISTORIA IAGELLONICA
KIJÓW • KRAKÓW
2015

PATRIMONIUM

СТУДІЇ З РАННЬОМОДЕРНОЇ ІСТОРІЇ
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

ТОМ I

РАННЬОМОДЕРНА ЛЮДИНА:
ПРОСТІР — ВЛАДА — ПРАВО
XVI—XVIII СТОЛІТЬ

За редакції

Віталія Михайловського і Ярослава Столицького

LAURUS
HISTORIA IAGELLONICA
Київ • Краків
2015

Patrimonium. Студії з ранньомодерної історії Центрально-Східної Європи. — Т. I: Ранньомодерна людина: Простір — влада — право XVI–XVIII століть / за ред. В. Михайловського і Я. Столицького. — Київ — Краків: Laurus — Historia Iagellonica 2015. — 408 с.

Редактори тому:

доктор історичних наук *Віталій Михайловський* (Київ, Україна)
доктор габлітований *Ярослав Столицький* (Краків, Польща)

Рецензенти:

доктор історичних наук *Віталій Щербак* (Київ, Україна)
доктор габлітований *Марек Ференц* (Краків, Польща)

*Видання здійснено за фінансової підтримки
Фонду Катедр Українознавства (США)*

Видавництво «Laurus»
вул. Дубровицька, 28, 04114 Київ
тел. (044) 2341630 laurus.info@yahoo.com www.laurus.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4240 від 23.12.2011

Towarzystwo Wydawnicze «Historia Iagellonica»
ul. Gołębia 13, 31-007 Kraków
www.iagellonica.com.pl

© 2015 Автори статей

ISBN 978-966-2449-45-7

ЗМІСТ

Від упорядників	9
<i>Віталій Михайловський</i>	
Результативність сеймів для Подільського воєводства у 1493–1526 рр. за матеріалами Коронної метрики	11
<i>Юрій Зазуляк</i>	
Погрози та листи-погрози посполитих з Руського воєводства XVI ст.	31
<i>Dariusz Dąbrowski</i>	
Romanowicze w polskiej historiografii nowożytnej (XVI–XVIII w.). Pomiędzy podziwem, krytyką i zapomnieniem	45
<i>Ігор Тесленко</i>	
Маршалки двору князів Острозьких XVI — першої половини XVII ст.	60
<i>Наталя Старченко</i>	
Ув'язнення шляхтича в контексті ставлення до правопорушення (Волинь останньої третини XVI — початку XVII ст.)	72
<i>Наталія Білоус</i>	
Луцькі лентвійти XVI–XVII ст. Характеристика уряду та персоналії	94
<i>Мирон Капраль</i>	
«Входження в історію», або до появи історичної свідомості в українсько-руського міщанства Львова наприкінці XVI — на початку XVII ст.	114
<i>Adrian Jusupović</i>	
Z jednej wiary, jednego języka są i z jednego narodu słowieńskiego idą. Poselstwo Lwa Sapiehy do Moskwy 1600/1601 i nadzieje z nim związane	127

ЗМІСТ

<i>Ігор Скочиляс</i> Шляхта і братства мирян у сакральному просторі Slavia Orthodoxa / Slavia Unita: Межі влади, право й практика вибору владик на елекційних соборах руської церкви XVI — початку XVIII століть	142
<i>Олексій Вінниченко</i> Депутатські сеймики Белзького і Руського воєводств в останній чверті XVI — першій половині XVII століть: Організація та невиборчі функції	169
<i>Микола Крикун</i> Документи Білоцерківського замку за 1644, 1645 і 1647 роки	189
<i>Петро Кулаковський</i> Волинський сеймик і зовнішня політика Речі Посполитої (1632–1648 pp.)	211
<i>Jarosław Stolicki</i> Sejmiki ukraiinne w latach 1648–1702: Problemy badawcze	225
<i>Володимир Александрович</i> «Надвірний маляр»: Замовники-можновладці та виконавці у мистецькій практиці західноукраїнських земель XVII століття	241
<i>Artur Goszczyński</i> Adam Kazanowski wobec powstania Chmielnickiego	256
<i>Piotr Borek</i> Powstanie Chmielnickiego w «Wojnie domowej» Samuela Twardowskiego	271
<i>Mirosław Nagielski</i> Szwecja w polityce hetmana zaporoskiego Bohdana Chmielnickiego w latach 1648–1657	284
<i>Олексій Сокирко</i> «На послугах дому»: Надвірні почти козацької старшини середини XVII–XVIII ст.	307
<i>Marek Wagner</i> «Sprawy kozackie» w rachunkach hetmana wielkiego Stanisława Jabłonowskiego w latach 1685–1689	328
<i>Оксана Вінниченко</i> У правовому просторі «вірменської нації» Львова. Спадкування за заповітами: регламентація та процедура надання їм юридичної сили в XVII — першій половині XVIII ст.	339

ЗМІСТ

Adam Perłakowski

Sejmik województwa Bełskiego wobec polityki
wewnętrznej i zagranicznej dworu w pierwszym dziesięcioleciu
panowania Augusta III Wettyna (1734–1744) 359

Людмила Посохова

Розширюючи обрії світу: Реальні та віртуальні подорожі студентів
та викладачів православних колегіумів України XVIII ст. 376

Юрій Волошин

«Служители» і «работники» в домогосподарствах мешканців
міста Полтави другої половини XVIII ст. 391

Відомості про авторів 403

Contents 405

ВІД УПОРЯДНИКІВ

Пропонований науковій спільноті перший том збірника під назвою «*Patrimonium*. Студії з ранньомодерної історії Центрально-Східної Європи» ставить на меті об'єднати під однією обкладинкою дослідників XVI–XVIII ст. з України та Польщі.

Незважаючи на те, що упродовж останніх двох десятиліть вийшло чимало спільних збірників наукових статей і публікацій джерел, підготовлених українськими та польськими колегами, на нашу думку відчувається певна тематична обмеженість цих збірників, адже переважна більшість з них виходила на ознаку певної історичної події або була просто збірками різноманітних текстів, не пов'язаних між собою. На противагу цьому ми об'єднали статті в цьому збірнику однією загальною темою.

Для першого тому збірника обрано досить розлогу тему — «Ранньомодерна людина: простір — влада — право XVI–XVIII ст.». На нашу думку, виокремлення цих трьох чинників є продуктивним початком для наших спільних рефлексій довкола ранньомодерної людини у Центрально-Східній Європі. Адже вибрані параметри дозволяють сфокусуватися на визначеній території дії або діяльності, владних інституціях, які окреслювали і територію, і спосіб цієї діяльності, а також правових нормах, які були випрацювані владою на певному просторі.

У збірнику представлено праці українських та польських істориків з Києва, Кракова, Львова, Варшави, Харкова, Острога, Бидгощі та Полтави. Тематика статей збірника охоплює низку проблем. Історія парламентаризму (дослідження Віталія Михайловського, Олексія Вінниченка, Петра Кулаковського, Ярослава Столицького, Адама Перлаковського) демонструє різноманітні аспекти цієї сфери діяльності ранньомодерного світу від кінця XV аж до середини XVIII ст. Питання історії права та правових норм у ранньомодерну добу (дослідження Юрія Зазуляка, Наталі Старченко, Оксани Вінниченко) показують нам такі аспекти, як погрози, ув'язнення шляхтичів у вежі або практики укладання заповітів у середовищі львівських міщан.

Наступна група текстів умовно об'єднана тематикою міського життя (дослідження Наталі Білоус, Мирона Капралю, Юрія Волошина), де представлені такі різноманітні аспекти міської історії, як колективний портрет луцьких лентвійтів, уявлення про історичну свідомість львівських міщан кінця XVI — початку XVII ст. або структуру слуг у домогосподарствах Полтави середини XVIII ст. Кілька текстів польських істориків стосуються козацької тематики середини і другої половини XVII ст. (дослідження Артура Гошинського, Пйотра Борека, Мирослава Нагельського, Марека Вагнера) висвітлюють різноманітні аспекти повстання під проводом Богдана Хмельницького як у документах, так і в літературних творах, а також стосунки козацтва з Річчю Посполитою за панування Яна III Собеського.

Ще одна група текстів, які хронологічно розташувалися від XVI аж до XVIII ст., присвячена малодослідженій тематиці двору (праці Ігоря Тесленка, Володимира Александровича та Олексія Сокирка), яка показує маршалків двору князів Острозьких, надвірних малярів у XVII ст. та «надвірні почти» козацької старшини середини XVII–XVIII ст.

Звісно, що при такому тематичному підході до укладання збірника, навіть обмеженого часовими маркерами, важко сформувати рівні за обсягом групи текстів. Кілька досліджень, про які йтиметься далі, демонструють нам інші напрямки історичних досліджень діяльності ранньомодерної людини. Насамперед йдеться про студію Даріуша Домбровського, присвячену уявленням про володарів Галицько-Волинської держави у польській історіографії XVI–XVIII ст. У праці Адріана Юсуповича висвітлено сподівання шляхти Речі Посполитої, пов'язані з великим посольством Льва Сапєги до Москви у 1600–1601 рр.

Окремо варто виділити джерельну публікацію Миколи Крикуна, яка представляє матеріали білоцерківського замку за 1644–1647 рр. У статті Людмили Посохової показано, як учні православних колегіумів у XVIII ст. розширювали свої географічні знання.

Кілька слів щодо принципів публікації. Важко під одним дахом поєднати різні історіографічні традиції у написанні текстів. Тому ми зупинилися на своєрідному компромісі. Оформлення приміток у статтях зроблено за усталеними практиками української та польської історичної науки. Усі кириличні посилання у польськомовних текстах подані кирилицею. Наявність у польських текстах бібліографій обумовлена вимогами Міністерства науки та вищої освіти Польщі щодо наукових текстів.

Підсумовуючи наші прагнення, ми сподіваємося, що представлені роботи знайдуть свого вдячного читача, а цей том започаткує тривалу серію текстів про ранньомодерну людину Центрально-Східної Європи з новими авторами та новими цікавими історіями.

*Віталій Михайловський,
Ярослав Столицький*

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

- Володимир Александрович* — доктор історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу історії середніх віків Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України (Львів, Україна)
- Наталія Білоус* — кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу історії України середніх віків і раннього нового часу (сектор соціальної історії) Інституту історії НАН України (Київ, Україна)
- Пйотр Борек* — доктор габілітований, професор, Інститут польської філології Педагогічного університету (Краків, Польща)
- Марек Валнер* — доктор габілітований, професор, Інститут історії та міжнародних стосунків Природничо-гуманітарного університету у Седльцах (Седльце, Польща)
- Оксана Вінниченко* — кандидат історичних наук, заступник декана гуманітарного факультету Українського католицького університету (Львів, Україна)
- Олексій Вінниченко* — кандидат історичних наук, доцент кафедри давньої історії України та архівознавства Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, Україна)
- Юрій Волошин* — доктор історичних наук, професор кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету (Полтава, Харків)
- Артур Гоцинський* — магістр історії, докторант кафедри ранньомодерної історії Польщі Інституту історії Ягеллонського університету (Краків, Польща)
- Дариуш Домбровський* — доктор габілітований, професор кафедри спеціальних історичних дисциплін та історіографії Інституту історії та міжнародних відносин Університету Казимира Великого (Бидгощ, Польща)
- Юрій Зазуляк* — кандидат історичних наук, молодший науковий співробітник Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України (Львів, Україна)

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

- Мирон Капраль* — доктор історичних наук, професор, керівник Львівського відділення Інституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України (Львів, Україна)
- Микола Крикун* — доктор історичних наук, професор Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, Україна)
- Петро Кулаковський* — доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і країнознавства Національного університету «Острозька академія» (Острог, Україна)
- Віталій Михайловський* — доктор історичних наук, професор кафедри історії України Київського університету імені Бориса Грінченка (Київ, Україна)
- Мирослав Нагельський* — доктор габілітований, професор, кафедра ранньомодерної історії Історичного інституту Варшавського університету (Варшава, Польща)
- Адам Перлаковський* — доктор габілітований, кафедра ранньомодерної історії Польщі Інституту історії Ягеллонського університету (Краків, Польща)
- Людмила Посохова* — доктор історичних наук, професор кафедри історії України Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (Харків, Україна)
- Ігор Скочиляс* — доктор історичних наук, професор, декан гуманітарного факультету Українського католицького університету (Львів, Україна)
- Олексій Сокирко* — кандидат історичних наук, доцент кафедри давньої та нової історії України Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)
- Наталія Старченко* — кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України та відділу історії України середніх віків і раннього нового часу (сектор соціальної історії) Інституту історії НАН України (Київ, Україна)
- Ярослав Столицький* — доктор габілітований, кафедра ранньомодерної історії Польщі Інституту історії Ягеллонського університету (Краків, Польща)
- Ігор Тесленко* — кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Національного університету «Кієво-Могилянська академія», керівник Центру вивчення спадщини кн. Острозьких Національного університету «Острозька академія» (Київ, Україна)
- Адріан Юсупович* — доктор наук, Інститут історії Польської академії наук, Інститут національної пам'яті (Варшава, Польща)

CONTENTS

Editors note	9
<i>Vitaliy Mykhaylovskiy</i>	
The Efficacy of the Podolian Voivodeship Sejms in 1493–1526 (Based on <i>Metryka Koronna</i>)	11
<i>Yuriy Zazuliak</i>	
Plebeian Letters and Threat Letters from the Sixteenth-Century Rus' Palatinate	31
<i>Dariusz Dąbrowski</i>	
Romanovych Dynasty in Polish Historiography of the 16 th through 18 th Century: Between Admiration, Criticism and Oblivion	45
<i>Ihor Teslenko</i>	
The Marshals of the Household of the Dukes of Ostroh in the 16 th and the First Half of the 17 th Century	60
<i>Natalia Starchenko</i>	
Incarceration of Gentrymen in the Context of the Perception of Law Infringements (Volhynia, the Last Third of the 16 th Century and Early 17 th Century)	72
<i>Natalia Bilous</i>	
Lutsk Deputy Elder (Landwójt) in the 16 th and 17 th Centuries: Characteristics of Government and Personnel	94
<i>Myron Kapral</i>	
“Joining the History”, or On the Emergence of Historical Consciousness among Ukrainian-Ruthenian Burghers of Lviv in the Late 16 th and Early 17 th Centuries	114

CONTENTS

<i>Adrian Jusupović</i>	
<i>They are of One Faith, One Language and Come from One Slavic Nation.</i>	
The Legation of Lew Sapieha to Moscow (1600/1601) and Great Expectations	127
<i>Ігор Скоцил'яс</i>	
Nobility, Lay Brotherhoods and the Sacral Space of Slavia Orthodoxa /	
Slavia Unita: The Limits of Power, Law and the Practice of Bishops' Election	
at the Elective Councils of the Rus' Church	
during the 16 th through the Early 18 th Centuries	142
<i>Oleksiy Vinnychenko</i>	
The Deputy Sejmiks of the Belz and Ruthenian Voivodeships	
in the Last Quarter of the 16 th and the First Half of the 17 th Centuries:	
Organization and non-Elective Functions	169
<i>Mykola Krykun</i>	
Documents of the Bila Tserkva Castle in 1644, 1645 and 1647	189
<i>Petro Kulakovsky</i>	
Volhynian Sejmik and the Foreign Policy of the Polish-Lithuanian	
Commonwealth (1632–1648)	
	211
<i>Jarosław Stolicki</i>	
Sejmiks of the Ukrainian Voivodeships in 1648–1702: Research Problems	225
<i>Volodymyr Aleksandrovykh</i>	
“Court Painters”: Magnate Patrons and Artist Contractors	
in the Artistic Practices of Western Ukrainian Lands in the 17 th Century	
	241
<i>Artur Goszczyński</i>	
Adam Kazanowski and the Khmelnytsky Uprising	256
<i>Piotr Borek</i>	
The Conflict with Khmelnytsky in <i>The Civil War</i> by Samuel Twardowski	271
<i>Mirosław Nagielski</i>	
Sweden in the Politics of Zaporizhian Hetman Bohdan Khmelnytsky	
in 1648–1657	
	284
<i>Oleksiy Sokyрко</i>	
“At The Family’s Service”: The Court Military Units	
of the Cossack Starshyna in the Mid 17 th and 18 th Centuries	
	307
<i>Marek Wagner</i>	
The “Cossack Issues” in the Accounts of Stanisław Jabłonowski,	
Grand Hetman of the Crown in 1685–1689	
	328

CONTENTS

<i>Oksana Vinnychenko</i> Within the Legal Space of the “Armenian Nation” of Lviv. Inheritance by a Testament: Regulations and the Procedure of Legal Approval in the 17 th and the First Half of the 18 th Century	339
<i>Adam Perlakowski</i> Sejmik of the Belz Voivodeship in the Presence of the Domestic and Foreign Policies of the Royal Court in the First Decade of the Reign of Augustus III (1734–1744)	359
<i>Liudmyla Posokhova</i> Expanding the Horizons of the World: The Actual and Virtual Tours of Students and Teachers of Ukrainian Orthodox Colleges in the 18 th Century	376
<i>Yuriy Voloshyn</i> “Servants” and “Workers” in the Households of Poltava Citizens in the Second Half of the 18 th Century	391
Contributors	403

Відповідальний за випуск
Андрій Ясіновський

Підписано до друку 14.04.2015. Формат 70x100¹/₁₆. Гарнітура Minion Pro.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 32,13.

Друк:
Поліграфічний центр Видавництва Львівської політехніки
вул. Ф. Колесси, 4, 79000 Львів
тел. (032) 2582022, факс (032) 2582136, ел. пошта vlp@vlp.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4459 від 27.12.2012